

результатів власної діяльності індивіда, через ставлення значимого оточення (родина, студентська група, викладачі) до особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М.: Прогресс, 1986. 422 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності// Наукове видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с., с. 106.
3. Гірчук О.В. Умови формування самооцінки у підлітковому віці. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць, том ІХ, ч.3. Київ-2008, с.241-249.
4. Гріньова О.М. Особливості формування професійної самосвідомості майбутніх учителів в умовах професійної підготовки з додатковою психологічною спеціалізацією. Київ, 2010, 12 с., с.3.
5. Рябова В. О. Вплив взаємин між студентами та викладачами на «Я-концепцію» майбутнього фахівця. Електронний ресурс: <http://www.shag.com.ua/ryabova-v-o-vpliv-vzayemin-mij-studentami-i-vikladachami-na-ya.html>
6. Столяренко Л.Д. Соціальна психологія. 2014 р. Електронний ресурс: https://stud.com.ua/77380/psihologiya/sotsialna_psihologiya
7. Хухлаева О. В. Психология развития: молодость, зрелость, старость: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 208 с.
8. Шагар В. «Сучасний тлумачний психологічний словник», Харків «Прапор», 2007, С.609.

Голованова Галинка Анатоліївна. Теоретичні засади формування «Я-концепції» студента у освітньому середовищі закладу вищої освіти

У статті розглядається поняття «Я-концепція» студента, її структура, механізми розвитку в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Проаналізовано поняття «Я-концепція», «самосвідомість особистості», «рефлексія».

Ключові слова: Я-концепція студента, самосвідомість особистості, рефлексія.

Holovanova H. A. THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMING THE «SELF-CONCEPT» OF A STUDENT IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The article considers the concept of "I-concept" of the student, its structure, mechanisms of development in the educational environment of the institution of higher education. The concepts of "I-concept", "self-consciousness of the individual", "reflection" are analyzed.

Key words: Self-concept of the student, self-consciousness of the person, reflection.

УДК 373.04/374:

ГОРАШ К.В.,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

**ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ГІМНАЗІЇ ЯК ІНТЕГРОВАНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
ДО НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ
(за результатами констатувального етапу дослідження)**

Загальна постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для успішної людини XXI століття життєвою необхідністю є постійний особистісний розвиток і навчання впродовж життя з метою вдосконалення ключових компетентностей та набуття нових знань і вмінь необхідних для вирішення життєвих і професійних завдань в умовах постійних змін, що спричинені глобалізаційними, інноваційними процесами та світовими викликами (наприклад, для сучасності таким викликом є пандемія COVID-19).

Одними із важливих завдань модернізації української школи як соціального інституту є створення сучасного освітнього середовища, яке б дало змогу підготувати учнів до успішної життєдіяльності в майбутньому дорослому житті та сприяло б формуванню позитивного ставлення і свідомого прагнення до навчання.

Наразі розпочато реформування базової середньої освіти, що здобувається учнями в гімназії протягом наступних п'яти років після початкової школи [8]. Процес реформування базової середньої освіти передбачає пошук нових підходів до організації освітнього процесу в сучасному освітньому середовищі гімназії на принципах Life education (освіта впродовж життя).

У дослідженні проблеми підготовки учнів до навчання впродовж життя в освітньому середовищі сучасної гімназії цінними є наукові результати фундаментальних і прикладних досліджень з проблем

освіти людини впродовж життя, зокрема створення освітнього середовища, яке б сприяло реалізації цілей і завдань освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «освітнє середовище» або «навчальне середовище» в наукових працях розглядається як: сукупність умов, які забезпечують результат педагогічного процесу [11]; спеціально створені умови, які на основі якісних змін складників освітнього середовища (застосування інновацій) забезпечують навчання і виховання випускника нової української школи здатного до особистісного розвитку і професійного навчання впродовж життя та готового до змін навколишнього світу [8]; спеціально організований простір (різноманітні фізичні місця), контексти та культурне середовище, в якому відбувається процес навчання учнів [9].

Дослідниками виокремлено й обґрунтовано ключові чинники, що впливають на забезпечення ефективності освітнього середовища (індивідуальні особливості учнів; способи і умови навчання учнів; проектування моделі оптимального освітнього середовища та технології відтворення різних моделей освітнього середовища в конкретних закладах освіти); визначено типи освітнього середовища (класне середовище; онлайн-навчальне середовище; соціальне середовища – група учнів, родина, друзі та гуртки за інтересами (хобі); природниче середовище; особиста освітня сфера (середовище, яке засноване на мотивації до навчання та самоосвітніх технологіях); охарактеризовано такі компоненти ефективного навчального середовища, як: характеристики учнів і засоби комунікації та взаємодії; цілі навчання та виховання; діяльність, яка підтримує навчання; наявні шкільні ресурси та стратегії оцінювання результатів навчання; культурне середовище [1; 4].

У розробленні складників освітнього середовища сучасної гімназії як інтегрованої системи підготовки учнів до навчання впродовж життя важливими були праці українських і закордонних вчених, в яких розкрито концептуальні положення й технології освіти людини впродовж життя. Зокрема, визначено термін «освітній потенціал» і чинники, що впливають на його розвиток. [7]; розкрито поняття «безперервна освіта» та особливості її організації в контексті сучасних потреб держави і суспільства [5; 6]; охарактеризовано сприятливі умови для навчання й виховання дорослих в спеціально створеному культурно-освітньому середовищі; описано особливості створення та критерії вимірювання ефективності професійно-освітнього та культурного простору тощо [3].

Результати досліджень проблем інтеграції змісту освіти в педагогічній теорії і практиці, зокрема ідеї інтегрованого навчання та їх реалізація у змісті та державних стандартах початкового рівня нової української школи [10; 12] стали базовими для розроблення компонентів інтегрованої системи підготовки учнів гімназії до навчання впродовж життя, оскільки на рівні базової середньої освіти важливо за принципом наступності забезпечити комфортну адаптацію дітей до навчання в новому освітньому середовищі.

Метою статті є висвітлення результатів констатувального етапу дослідження освітнього середовища гімназій як інтегрованої системи підготовки учнів до навчання впродовж життя.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Гімназійна освіта історично відрізнялась від традиційної школи як елітний заклад освіти з поглибленим вивченням предметів, універсальністю змісту навчальних програм і специфікою позакласної гурткової роботи.

Завданнями гімназійної освіти є: виховання морально і фізично здорового покоління; розвиток природних здібностей, творчого мислення, формування свідомого вмотивованого ставлення учнів до навчання та самовдосконалення; виховання почуття власної гідності та громадянської позиції тощо [11].

У контексті Нової української школи гімназія це заклад базової середньої школа, який має забезпечити рівний доступ до якісної гімназійної освіти усім дітям віком від 10 - до 17 (18) років на засадах компетентнісного підходу та загальнолюдських цінностях [8].

Освітнє середовище сучасної гімназії ми розглядаємо як інтегровану систему підготовки учнів гімназії до навчання впродовж життя, що комплексно забезпечує особистісний розвиток, навчання, виховання та соціалізацію учнів в контексті розбудови Нової української школи.

Основними компонентами освітнього середовища як інтегрованої системи підготовки учнів до навчання впродовж життя визначено:

1. Нові підходи до організації освітнього процесу: усвідомлене формування цілей навчання, мотивація та відповідальність учнів і учителів за результати навчання; створення умов для розвитку здібностей, особистісно-орієнтованого навчання та навчально-дослідної діяльності учнів; тісний зв'язок уроків і позаурочних, позашкільних заходів, їх розроблення на засадах загальнолюдських цінностей.

2. Новий зміст гімназійної освіти, що ґрунтується на формуванні компетентностей, необхідних для безперервного розвитку і навчання, що забезпечить успішну життєдіяльність і самореалізацію в суспільстві. Особливостями змісту гімназійної освіти є: пізнання загальної картини

світу учнями через вивчення навчальних дисциплін відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти та елективних курсів (послідовне вивчення курсів за вибором, факультативів, гуртків та секцій тощо).

3. Вчитель з інноваційним мисленням, який здатний розробляти авторські освітні програми та надає перевагу методам і технологіям навчання, які сприяють розвитку критичного мислення та дослідницьких і творчих навичок учнів.

Інноваційне мислення педагога – це активний спосіб сприйняття, осмислення та оцінювання педагогічних об'єктів, що ґрунтується на особистісному розумінні та оцінюванні педагогом зовнішнього світу; пов'язане з необхідністю прийняття нестандартних (інноваційних) педагогічних рішень у нестандартних педагогічних ситуаціях та забезпечує розроблення і освоєння нових моделей взаємодії суб'єктів педагогічного процесу [2].

Вчителі мають стати для учнів прикладом успішних людей, що навчаються впродовж життя.

4. Соціокультурне середовище гімназії. освітнє середовище має бути відкритим для партнерства задля зростання соціального розвитку учнів і вчителів. Важливим є формування внутрішньої культури гімназії на загальнолюдських цінностях, забезпечення конструктивних комунікацій усіх суб'єктів освітнього процесу.

Отже, системний підхід як напрям методології наукового пізнання й соціальної практики, що ґрунтується на дослідженні об'єктів як систем [2], дав змогу розглядати освітнє середовище Нової української школи як відкриту систему, що забезпечує формування в учнів ключових компетентностей на основі взаємодіючих і взаємопов'язаних між собою і зовнішнім середовищем (родина, соціум) підсистем. Підготовка учнів до навчання впродовж життя є однією з таких підсистем освітнього середовища гімназії, що впливає на якість освітнього процесу як системи в цілому та якість розвитку учнів в процесі формування у них готовності до життя в XXI столітті у світі, що змінюється; здатності змінювати себе, змінювати навколишнє середовище (на основі критичного оцінювання змін).

Висновки. Дослідження освітнього середовища як інтегрованої системи підготовки учнів до навчання впродовж життя розпочато в січні 2020 року, наразі представлено результати констатувального етапу: здійснено аналіз теоретичних розробок з проблеми дослідження і розроблено основні компоненти: організація освітнього процесу; зміст гімназійної освіти; вчитель з інноваційним мисленням; соціокультурне середовище гімназії.

Основним завданням формувального етапу дослідження є експериментальна перевірка результатів; корегування змісту компонентів освітнього середовища гімназії як інтегрованої системи підготовки учнів до навчання впродовж життя; розроблення методичних рекомендацій для вчителів і керівників гімназій та апробація результатів дослідження.

Перспективними вважаємо дослідження ефективності освітнього середовища гімназії в контексті Нової української школи, зокрема розроблення та обґрунтування інструментарію оцінювання його компонентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bates A. Teaching in a Digital Age. Subtitle: Guidelines for designing teaching and learning. 2019. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2/>. (Last accessed: 05.10.2020).
2. Гораш, К. В. Інноваційні складові особистості сучасного педагога. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Київ, 2014. Вип. 10, част. 1. С. 171–180.
3. Deloitte Global Human Capital Trends 2019. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/5136_HC-Trends-2019/DI_HC-Trends-2019.pdf. (Last accessed: 07.10.2020).
4. Environnements pédagogiques et pratiques novatrices, in Environnements pédagogiques et pratiques novatrices. *OECD Publishing*. Paris, 2014. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264203587-3-fr> (Last accessed: 13.10.2020).
5. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей. Київ, 2018. 616 с.
6. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Український педагогічний журнал*, 2015. № 1. С. 8-15.
7. Маркозова О.О. Навчання впродовж життя – необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини, 2016. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2016_2_19
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 19.09.2020).
9. The Glossary of Educational Reform. 2014. URL: <https://www.greatschoolspartnership.org/resources/glossary-of-education-reform/> (Last accessed: 16.10.2020).

10. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. праць всеукраїнського круглого столу, 12 березня. Полтава, 2018 р., – Вип. 10. – 284 с.
11. Трубачева, С. Е. Психолого-педагогічні особливості проектування освітнього середовища гімназії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2019. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, вип. 2 (45). С. 205–208.
12. Якименко С. І. Інтегрована особистісно-орієнтована технологія – продуктивна технологія забезпечення якості дошкільної та початкової освіти: навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2016. Вид-во «Ліон», – 180 с.

Гораш Катерина Вікторівна. Освітнє середовище гімназії як інтегрована система підготовки учнів до навчання впродовж життя (за результатами констатувального етапу дослідження)

У статті висвітлено результати констатувального етапу дослідження проблеми підготовки учнів гімназії до навчання впродовж життя в умовах сучасного освітнього середовища гімназії. Зокрема, підготовка учнів до навчання впродовж життя розглядається як чинник, що впливає на якість освітнього процесу та якість розвитку учнів в процесі формування у них готовності до життя в XXI столітті. Описано основні компоненти освітнього середовища гімназії як інтегрованої системи (організація освітнього процесу; зміст гімназійної освіти; вчитель з інноваційним мисленням; соціокультурне середовище гімназії), що комплексно забезпечують особистісний розвиток, навчання, виховання та соціалізацію учнів гімназії відповідно до Концепції нової української школи.

Ключові слова: гімназійна освіта; освітнє середовище гімназії, підготовка до навчання впродовж життя.

Horash Kateryna. EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE GYMNASIUM TO THE INTEGRATED SYSTEM OF PREPARATION OF STUDENTS FOR LIFELONG LEARNING (according to the results of the ascertaining stage of the research)

The article highlights the results of the ascertaining stage of the study of the problem of preparing high school students for lifelong learning in the modern educational environment of the high school. In particular, the preparation of students for lifelong learning is seen as a factor influencing the quality of the educational process and the quality of students' development in the process of forming their readiness for life in the XXI century. The main components of the gymnasium educational environment as an integrated system (organization of the educational process; content of gymnasium education; teacher with innovative thinking; sociocultural environment of the gymnasium) are described, which comprehensively provide personal development, training, education and socialization of gymnasium students.

Key words: gymnasium education; educational environment of the gymnasium, preparation for lifelong learning.